

ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 16.4.2015 г.
COM(2015) 158 final

**ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА И
ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ**

**Досегашен опит от изпълнението на Директива 2003/122/ЕВРАТОМ на Съвета
относно контрола на високоактивните закрити радиоактивни източници и
безопасностните източници**

{SWD(2015) 84 final}

Съдържание

1.	ВЪВЕДЕНИЕ.....	2
2.	ВИСОКОАКТИВНИТЕ ЗАКРИТИ ИЗТОЧНИЦИ В ЕВРОПА	3
3.	ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ДИРЕКТИВА 2003/122/ЕВРАТОМ В ЕС-27	4
3.1.	Въведение.....	4
3.2.	Преглед на изпълнението	4
3.3.	Области на непоследователно изпълнение на директивата.....	4
3.4.	Области на трудно изпълнение на директивата.....	5
3.5.	Изпълнение на директивата от страна на Комисията.....	6
3.6.	Препоръки за по-добро изпълнение на директивата	6
3.7.	Най-добри практики за изпълнението на директивата:.....	7
4.	ИЗИСКВАНИЯТА НА ДИРЕКТИВА 2003/122/ЕВРАТОМ КАТО ЧАСТ ОТ НОВИТЕ ОСНОВНИ НОРМИ НА БЕЗОПАСНОСТ НА ЕС.....	8
4.1.	Въведение.....	8
4.2.	Регулаторно хармонизиране с МААЕ	9
4.3.	Други промени.....	10
5.	ЗАКЛЮЧЕНИЕ	10

1. ВЪВЕДЕНИЕ

В периода след терористичните нападения от 2001 г. в САЩ, много национални организации за сигурност изразиха загриженост, че терористичните групи биха могли да използват радиоактивни източници като оръжие, за да предизвикат страх и обществени безредици. Както Международната агенция за атомна енергия, така и Европейският съюз предприеха действия за въвеждане на международна правна рамка за осигуряване на безопасността и сигурността на такива източници и особено на тези с най-висока активност.

Директива 2003/122/Евратом („Директивата за ВЗРИ“) [1] влезе в сила на 31 декември 2003 г., а срокът за правното ѝ влизане в сила приключи две години по-късно. Директивата въвежда правна рамка за гарантиране на контрола и сигурността на високоактивните закрити радиоактивни източници (ВЗРИ) в Европа и задължава държавите членки да създадат системи за откриване на безстопанствени радиоактивни източници и да извършват вторично използване на радиоактивните източници, останали от минали дейности. Всяка държава — членка на ЕС, е определила компетентен орган, който да изпълнява задачи в съответствие с директивата [2,3].

В член 14 от директивата за ВЗРИ се изисква Комисията да докладва относно опита, придобит при прилагането на директивата. Извършен беше преглед на изпълнението с цел да се направи общ преглед на положението в ЕС относно (1) контрола на високоактивните източници в употреба, (2) управлението на извадени от употреба източници и (3) стратегии за манипулиране на безстопанствени източници¹. Той се основава на националните доклади за изпълнението на Директивата за ВЗРИ от държавите членки, въпросници, интервюта и мисии за установяване на фактите сред заинтересованите лица в Европа². Резултатите от прегледа показват разлики в практиките при практическото изпълнение на изискванията на директивата. Някои държави имат много напреднали механизми за контрол и администрация за ВЗРИ, докато други държави изпълняват изискванията на ЕС с доста скромна администрация. Това не е изненадващо, тъй като количеството високоактивни закрити източници в държавите — членки на ЕС, варира от малко на брой в някои държави членки до няколко хиляди в други.

По принцип Директивата за ВЗРИ се изпълнява добре във всички държави членки; целите на директивата са постигнати и няма причина да се смята, че високоактивните закрити източници не са подложени на достатъчен контрол в някоя от държавите — членки на ЕС. Областта, в която изпълнението е най-трудно, е организирането на кампании за търсене на евентуални безстопанствени източници, останали от минали практики³. Освен това има някои несъответствия в прилагането на определението за ВЗРИ, финансовата сигурност на източниците, обучението на личен състав, който потенциално може да бъде облъчен, и практиките за контрол на източниците.

Директивата за ВЗРИ е отменена от Директива 2013/59/Евратом (нова Директива за основните норми на безопасност (ОНБ))⁴, която съдържа основните разпоредби на директивата и ги хармонизира с насоките на МААЕ за радиоактивните източници. Държавите членки на ЕС

¹ „Безстопанствен източник“ е радиоактивен източник, който не е обект на регулаторен контрол.

² По-подробна информация относно състоянието на ВЗРИ в държавите от ЕС, САЩ и Канада, е на разположение в публикация на Комисията № 179 Радиационна защита, Проучване относно текущото състояние на радиоактивните източници в ЕС, относно причината и последиците от загубата на контрол на радиоактивните източници и относно успешните стратегии за откриването и вторичното използване на безстопанствени източници, 2014 г.

³ Директивата изисква от държавите членки да организират кампании за търсене на безстопанствени източници „по целесъобразност“, така че съществува поле за взимане на решения на национално равнище относно необходимостта от организиране на тези кампании.

⁴ Чл. 107 от новата Директива за ОНБ, пораждаща действие, считано от 6 февруари 2018 г.

разполагат с време до 6 февруари 2018 г. да транспонират новата Директива за ОНБ в своето национално законодателство. По време на процеса на транспониране Комисията ще привлече специално вниманието на държавите членки към областите, в които е имало трудности при изпълнението, с цел по-успешното им преодоляване в новото законодателство по транспонирането.

В новата Директива за основните норми на безопасност не се изисква докладване относно изпълнението, така че няма да има последващи действия във връзка с настоящия доклад.

Хърватия не е била държава членка на ЕС към момента на прегледа на изпълнението на Директивата за ВЗРИ и съответно не е включена в настоящия доклад. Въпреки това Директивата за ВЗРИ впоследствие е била транспонирана в националното законодателство на Хърватия. Поради тази причина би било уместно след определен период от време да се направи преглед и на опита на Хърватия при изпълнението на директивата. Ето защо Комисията е готова да направи преглед в Хърватия след като разпоредбите на директивата в тази държава членка са били в сила в продължение на три до четири години.

2. ВИСОКОАКТИВНИТЕ ЗАКРИТИ ИЗТОЧНИЦИ В ЕВРОПА

Високоактивните закрити радиоактивни източници са контейнери с капсулиран радиоактивен материал, чиято активност е над границата, посочена в Директива 2003/122/Евратом. Те се използват главно в областта на медицината, в безразрушителното изпитване на материали и за целите на стерилността. Типични нуклиди на ВЗРИ са дългоживеещи Co-60, Ir- 192, Sr- 90 и Cs-137. Организацияте, типично стопанисващи ВЗРИ, са болници, дружества за промишлени изпитвания или научноизследователски институти. В Европа има няколко дружества за производство на ВЗРИ, въпреки че повечето от източниците в продажба са с произход от САЩ или Канада.

Европейският списък на ВЗРИ включва около 30 700 източника, от които 50 % се падат на Германия и Франция. Девет държави членки имат списък с по-малко от 100 ВЗРИ. Повечето от източниците, използвани за безразрушително изпитване, са мобилни, следователно, представляват особено предизвикателство за сигурността.

В държавите членки са регистрирани около 3200 стопанисващи ВЗРИ, от които 63 % съответстват на Германия, Франция, Полша и Обединеното кралство. Обикновено се падат от 1 до 40 отделни ВЗРИ на един стопанисващ (в някои случаи множество устройства с източник се броят за един източник).

Поради високата активност на ВЗРИ и често мобилната им физическа конструкция, тяхната сигурност представлява особено предизвикателство за националните органи, най-вече защото един злонамерен акт, свързан с радиоактивни материали, би имал много сериозни последици за функционирането на обществото. Освен това случайна загуба на контрола на ВЗРИ може да доведе до инциденти с прекомерно излагане на радиация или значителни икономически разходи, ако такъв източник бъде стопен в процеса на рециклиране на метален скрап.

В Европейския съюз има малко инциденти, при които е изгубен контролът над регистриран ВЗРИ или е открит нерегистриран ВЗРИ. Много малко от тях (под 10) са били придружени от вредно облъчване и още по-малка част са били свързани със злонамереност. Оценката е, че инцидентите с криминален характер са само малък процент — по-малко от 8 процента — от всички докладвани инциденти с източници през 2007-2009 г. Откриването на радиоактивни източници или контаминирани предмети в метален скрап е най-често срещаният инцидент, установяван в съоръжения за метален скрап и на националните граници при износа на скрап. Вторият най-често срещан случай, докладван от държавите членки на ЕС, е откриването на безстопанствени източници на обществени места, общински депа за отпадъци или в сгради на фалирали дружества.

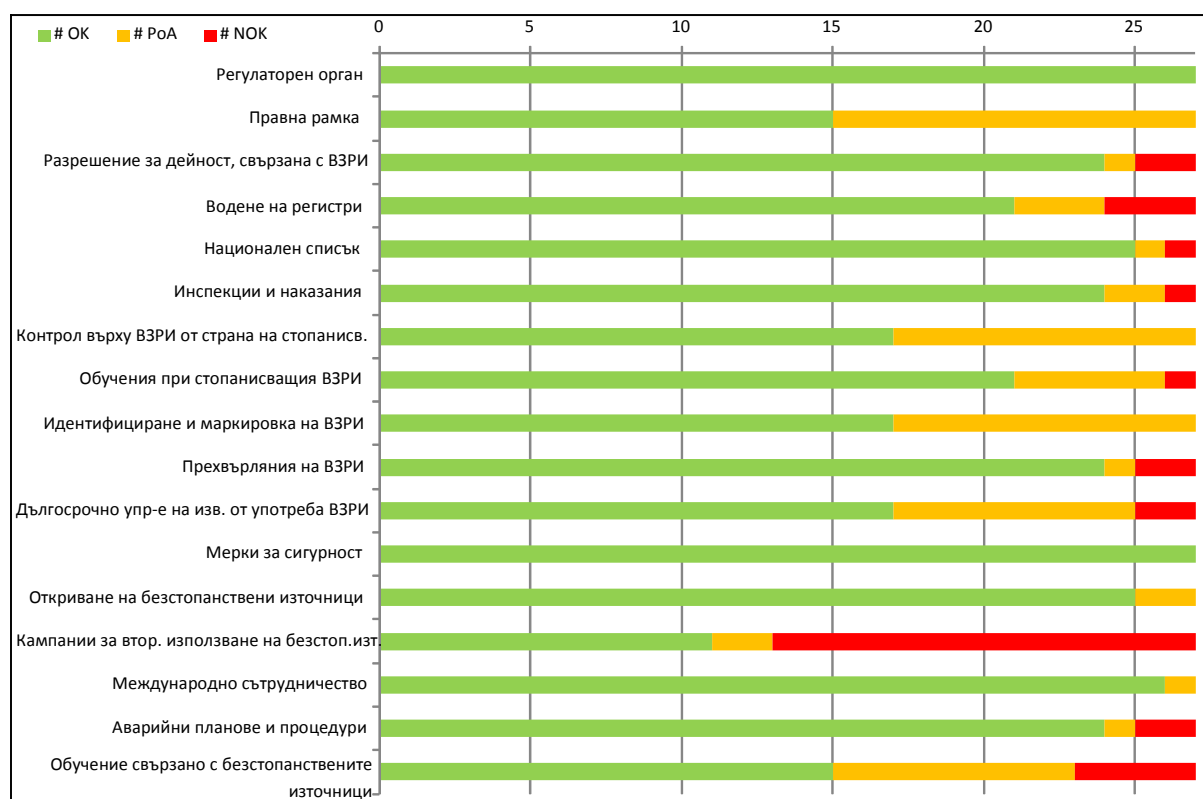
3. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ДИРЕКТИВА 2003/122/ЕВРАТОМ В ЕС-27

3.1. Въведение

В член 14 от Директивата за ВЗРИ се изисква държавите членки да докладват относно опита, придобит при изпълнението на директивата до 31 декември 2010 г. След получаването на настоящия доклад от всяка държава членка Комисията направи проучване за оценка на изпълнението на директивата. С проучването беше изпълнен заключителният етап в докладването на информация от държавите членки, беше направен преглед на изпълнението и бяха набелязани както слабостите, така и най-добрите практики.

3.2. Преглед на изпълнението

На фигура 1 е представен преглед на състоянието във връзка с изпълнението на Директивата за ВЗРИ в 27-те държави — членки на ЕС. Резултатите са представени като *изпълнени* (OK), *изискващи специално внимание* (PoA) и *трудности при изпълнението* (NOK). Графиката за анализ показва, че като цяло е налице добро съответствие с изискванията на Директивата за ВЗРИ. Целите на директивата са постигнати и няма причина да се смята, че високоактивните източници не са подложени на достатъчен контрол в някоя от държавите — членки на ЕС.

Фигура 1. Преглед на изпълнението на Директивата за ВЗРИ в 27-те държави — членки на ЕС.

(OK, изискващи специално внимание (PoA), трудности при изпълнението (NOK))

3.3. Области на непоследователно изпълнение на директивата

При пет теми често има несъответствия в изпълнението, въпреки че като цяло те са в съответствие с изискванията на Директивата за ВЗРИ:

- (1) В 12 държави членки съществуват несъответствия в изпълнението на законодателната рамка. Обикновено за определяне на ВЗРИ се разглеждат нива на активност, различни

от заложените в Директивата за ВЗРИ (например нива по МААЕ⁵). Това предполага, че прилагането на определението за ВЗРИ в националната наредба не е в пълно съответствие с директивата. Освен това редица държави членки, които използват същото определение за ВЗРИ като даденото в Директивата за ВЗРИ, вземат предвид на практика действителната активност на източника, когато прилагат националните разпоредби. По този начин източник, чиято активност е спаднала под нивата на висока активност от приложение I към Директивата, няма да попадне в обхвата на изискванията на директивата.

- (2) В няколко държави членки изискванията, свързани с контрола на ВЗРИ от стопанисващия, не са в пълно съответствие с изискванията на директивата. Например няма систематични изпитвания за херметичност на ВЗРИ, провеждани от стопанисващите ВЗРИ, или програмата за изпитване, провеждана от стопанисващите източника, е ограничена (само визуална проверка, без измервания на мощността на дозата).
- (3) В десет държави членки документацията, придружаваща ВЗРИ, не е в пълно съответствие с изискванията на член 7 от директивата, в който се изисква производителят да предоставя снимка на вида конструкция на всеки произведен източник и на типичния контейнер на източника. Стопанисващият гарантира, че всеки източник се съпровожда от писмена информация, включително снимки на източника, неговия контейнер, транспортната му опаковка, устройството и оборудването, според случая. Освен това в някои държави членки са налице източници от предишни периоди без идентификационен номер.
- (4) Основен аспект, заслужаващ внимание, по отношение на дългосрочното управление на ВЗРИ се отнася до разрешения срок за съхраняване на извадени от употреба ВЗРИ в сградата на стопанисващия. В Директивата за ВЗРИ се призовава всеки изваден от употреба източник да бъде прехвърлян без неоправдано забавяне щом излезе от експлоатация. Редица държави членки обаче в своя регулаторен режим не определят максимален срок за съхраняване на извадени от употреба източници в помещенията на стопанисващия, преди тяхното прехвърляне да стане задължително. В няколко държави членки финансовата гаранция за безопасното дългосрочно управление на извадени от употреба източници може в някои случаи да бъде несигурна или стопанисващите ВЗРИ не са задължени да вземат подходящи мерки за дългосрочно управление на извадени от употреба ВЗРИ по време на процеса на лицензиране.
- (5) Последния аспект, на който трябва да се обърне внимание, е обучението и информирането на работници, които може да се окажат в досег с безстопанствени източници. В четири държави членки такова обучение не е организирано, докато в осем други държави членки това обучение не се изисква с наредба, не се осигурява за всички категории работници, или не се извършва във всички обекти, изложени на риск, нито пък се документира или повтаря.

3.4. Области на трудно изпълнение на директивата

Само едно изискване се изпълнява незадоволително в около половината от държавите членки: организирането на кампании за вторично използване на безстопанствени източници. Действително, в член 9.4 от Директивата за ВЗРИ се изисква държавите членки да гарантират, че се организират кампании за вторично използване на безстопанствени източници, останали от минали дейности, когато това се налага. Организирането на тези кампании се оказва трудно в 14 държави членки по най-различни причини.

⁵ Норми на безопасност на МААЕ, Категоризация на радиоактивните източници с оглед защита на населението и околната среда, № RS-G-1.9, Международна агенция за атомна енергия, 2005 г.

В три държави членки изискванията за водене на документация (член 5) са се оказали трудни за прилагане, защото не винаги се осигурява пряко уведомяване на органа за промените в състоянието на ВЗРИ.

3.5. Изпълнение на директивата от страна на Комисията

Директивата ВЗРИ ограничава отговорностите на Комисията до следното: Комисията предоставя стандартния формуляр; тя може да актуализира изискваната информация по приложение II (член 5); тя публикува списък на компетентните органи на държавите членки и координати за контакт (член 13). Стандартният формуляр, който обобщава изискваната информация за всеки ВЗРИ, е на разположение на интернет страницата на Комисията⁶, а информацията за органите на държавите членки е публикувана [2,3]. Към днешна дата Комисията не е счела за необходимо да актуализира приложение II и съответно не е създадала консултативен комитет по член 17.

3.6. Препоръки за по-добро изпълнение на директивата

Въз основа на анализа на влизането в сила на Директивата за ВЗРИ, към държавите членки могат да бъдат отправени няколко препоръки с цел да се подобри изпълнението ѝ:

- Необходимостта от организиране на редовни или специални кампании за вторично използване на безстопанствени източници следва да бъде оценена в онези държави членки, които все още не са организирали такива кампании. Първа стъпка към оценяване на необходимостта от кампании за вторично използване би бил анализът на записи от предишни периоди, които са налице при органа и при производителите/доставчиците. По време на инспекции на обекти, където е по-вероятно да бъдат открити източници, извадени от употреба (болници, университети, изследователски центрове, военни обекти и др.), биха могли да бъдат извършвани по-задълбочени разследвания в сградите с цел търсене на потенциално намиращи се на мястото стари източници.
- За да се гарантира незабавно уведомяване за всяко изменение на състоянието на ВЗРИ, в националната регулаторна рамка би могло да бъде определено максимално допустимо забавяне от няколко дни, в рамките на което съответният орган трябва да бъде уведомен.
- До приключване на транспонирането на новата Директива, за основните норми на безопасност, в които определението за ВЗРИ е променено, държавите членки, които използват определението за ВЗРИ, както е дадено в действащата Директива за ВЗРИ, следва да прилагат своите национални разпоредби докато източникът претърпи разпад до нива по-ниски от тези за освобождаване от контрол, а не докато активността на източника спадне под нивата на висока активност.
- Видът и честотата на изпитванията, които трябва да бъдат извършвани от стопанисващите ВЗРИ, следва да са определени в правилниците или в съответствие с насоките, разработени от регулаторния орган. Тези изпитвания следва да се извършват от квалифицирани лица с подходяща компетентност по отношение на радиационната защита. Ако в личния състав на стопанисващия ВЗРИ няма признат служител по радиационна защита, изпитванията следва да бъдат извършвани от призната организация за техническа поддръжка. Във всеки случай документацията, в която се записват резултатите от изпитванията върху ВЗРИ, трябва да се проверява от органа по време на инспекции, за да се гарантира, че изпитванията са действително извършени и че резултатите от изпитванията са били взети предвид от стопанисващия.

⁶ <http://ec.europa.eu/energy/en/topics/nuclear-energy/radiation-protection/control-other-radioactive-sources>

- Документацията, която придружава ВЗРИ, също следва да бъде проверявана по време на инспекции, за да се провери нейната пълнота по отношение на изискванията от Директивата за ВЗРИ.
- За да се избегне рискът от изгубване на контрол на извадени от употреба ВЗРИ, складиращи в сградата на стопанисващия, максимално допустимото време за съхраняване преди задължително прехвърляне може да бъде определено в националните разпоредби. По време на проверките следва да се проверява съответствието с това изискване и следва да се предприемат необходимите действия за правоприлагане веднага щом бъде открито несъответствие. С оглед избягването на нежелателни ситуации, подходящите мерки за дългосрочно управление на извадени от употреба ВЗРИ следва да са предварително условие за разрешение за практикуване.
- За да се гарантира правилното обучение и информиране на лица в инсталации, в които е по-вероятно да има или да се преработват безстопанствени източници, както и в значими транспортни възли, националните наредби следва да изискват организиране на обученията. Изискването следва да налага курсове за обучение за всички видове инсталации, изложени на риск, както и за двете категории лица (ръководство и работници). Както съдържанието, така и честотата на обученията, следва да бъдат или определяни или одобрявани от съответния орган. Програмата за обучение и информацията следва да включва практически упражнения, като например визуално откриване на източници и техните контейнери, както и действия, които да се предприемат на място в случай на откриване или подозрение за наличие на източник.

3.7. Най-добри практики за изпълнението на директивата:

Въз основа на анализа на степента на изпълнение на изискванията на Директивата за ВЗРИ в 27-те държави членки могат да бъдат набелязани няколко най-добри практики. Примери за тях са посочени по-долу.

- Процедурата за издаване на лицензии е ключова стъпка в управлението на ВЗРИ. В предварителното разрешение за всякаква дейност с ВЗРИ например се указва, че са взети подходящи мерки, включително предоставянето на финансови гаранции, за дългосрочното управление на ВЗРИ, включително за случаите, в които стопанисващият или доставчикът изпадне в несъстоятелност или прекрати стопанска дейност. Дългосрочната мярка изключва дългосрочно съхраняване на излезли от употреба ВЗРИ в сградата на стопанисващия. В разрешението също така се описват изпитванията, които трябва да се извършват върху ВЗРИ от стопанисващите, и тяхната периодичност, както и обученията, които да бъдат организирани за облъчваните работници, и честотата, с която те ще се повтарят.
- За да се осигури бързо уведомяване на органа за евентуална промяна в състоянието на ВЗРИ, в националните разпоредби за въвеждане в сила на Директивата за ВЗРИ се определя максимално допустимо забавяне от няколко дни.
- Националните компетентни органи провеждат редовно предизвестени и внезапни проверки за проверяване на проблемите по безопасността и сигурността. Проверките имат за цел да проверят всички регистри за ВЗРИ, която се води от стопанисващия, за да се провери верността на информацията, съобщена на органа. Документацията, придружаваща източника, също се проверява. По време на инспекциите се проверяват регистрите, отнасящи се за изпитванията на ВЗРИ и за обучението на личния състав на стопанисващия ВЗРИ. В допълнение към тези документални проверки се извършват и визуални проверки на източниците и от инспекторите се извършват измервания, които им позволяват да оценят целостта на източника и неговото правилно използване.
- Програмата за обучение на личния състав на стопанисващия ВЗРИ се определя или одобрява от органа, а честотата на повторемост се задава като адекватен интервал от време (например ежегодно). Курсовете за обучение се записват и се организират тестове за разбиране. По време на проверки се проверяват регистрите за обученията.

- Директивата за ВЗРИ изисква стопанисващите да върнат всеки изваден от употреба източник на доставчика, да го поставят в сертифицирана инсталация или да го прехвърлят на друг упълномощен стопанисващ, без неоправдано забавяне след излизането от експлоатация, освен ако не е договорено друго с компетентния орган. Тъй като в директивата липсва точно определение за „необосновано забавяне“, периодът преди задължителното прехвърляне се различава значително между държавите членки, като се мени от по-малко от година до няколко години или неопределен период от време. Най-добрата практика се състои в определяне на адекватен максимален период за отстраняване на извадените от употреба източници от сградите на потребителите, напр. максимум 2 години. Разпоредби за обратно прибиране сами по себе си не гарантират действително отстраняване на извадените от употреба източници от сградата на стопанисващия — необходими са финансови мерки, като например парични депозити от стопанисващите или доставчиците. Такива мерки, финансирани от общността на потребителите на източника, са налице и за дългосрочното управление на извадени от употреба ВЗРИ, прехвърлени в сертифицирано хранилище. Когато прехвърлянето на извадени от употреба ВЗРИ към сертифицирано хранилище е един от вариантите за дългосрочно управление, държавата членка осигурява достъп до хранилище с достатъчен капацитет.
- Създаването и въвеждането в действие на специфични разпоредби, уреждащи сигурността и физическата защита на ВЗРИ е друга добра практика, наблюдавана в няколко държави членки. Изискванията за сигурност се основават на подход на степенуване, който взема под внимание риска, произтичащ от източниците.
- За да се избегнат инциденти с безстопанствени източници, държавата членка определя стратегически места, на които е вероятно да бъдат открити източници или където същите биха могли да влязат в страната. Освен това, регулаторният орган налага монтирането на тези места на оборудване за откриване и наблюдение. Организирано се кампании за вторично използване на безстопанствени източници, особено в стари или бивши съоръжения, където са били използвани или все още се използват радиоактивни вещества. Финансовата тежест за вторично използване и управление на безстопанствени източници не се поема от общността чрез държавния бюджет, а се поема от съответните общности на потребителите на източници. Процедурите за реагиране и сигнализиране за съоръжения, в които безстопанствени източници е вероятно да бъдат открити, се одобряват от органа и се организират упражнения за изпробването им.
- Ръководители и работници, които може да се окажат в досег с безстопанствен източник във всички видове инсталации, изложени на риск, се обучават редовно в съответствие с изискванията на националните разпоредби. Съдържанието на курса за обучение се определя или одобрява от органа, който гарантира, че сесиите се документират и действително се провеждат. Разбирането на обучаваните се оценява. За да се повиши информираността на лицата, които може да се окажат в досег с безстопанствени източници, органът организира информационни сесии и разработва ръководства, документация, образователни филми, плакати и др.

4. ИЗИСКВАНИЯТА НА ДИРЕКТИВА 2003/122/ЕВРАТОМ КАТО ЧАСТ ОТ НОВИТЕ ОСНОВНИ НОРМИ НА БЕЗОПАСНОСТ НА ЕС

4.1. Въведение

Новата Директива 2013/59/Евратом за основните норми на безопасност (ОНБ) [4] беше приета на 5 декември 2013 г. В допълнение към актуализирането на сегашната Директива за ОНБ [5], новата директива обединява и актуализира изискванията на други пет съществуващи директиви, включително Директивата за ВЗРИ. В новата Директива за ОНБ се вземат под

внимание последните насоки на МКРЗ⁷ и новите Международни основни норми на безопасност, разработени от МААЕ. Държавите — членки на ЕС разполагат с четири години (до 6 февруари 2018 г.), за да въведат в действие новата директива в своето национално законодателство.

В новата Директива за ОНБ съществуват отделни глави относно контрола на закрити източници и относно безстопанствените източници. Тези глави включват разпоредбите на настоящата Директива за ВЗРИ, само с няколко съществени изменения, посочени по-долу.

4.2. Регулаторно хармонизиране с МААЕ

С цел да се създаде регулаторна система за контрол на високоактивни закрити източници е необходимо да се определи специфично за нуклида ниво на активност, над които даден източник следва да бъде контролиран като ВЗРИ. В процеса на изготвяне на проекта на Директивата за ВЗРИ, за основа на дефиницията на ВЗРИ бяха избрани стойностите за активността, определени в транспортните разпоредби на МААЕ⁸ (стойностите A_1 , разделени на 100). Впоследствие МААЕ разработи стойностите D^9 , за да дефинира „опасен“ източник и ги използва като основа за своята система за категоризация на източниците, което доведе до различаващи се определения в Директивата за ВЗРИ и в Кодекса за поведение на МААЕ за безопасност и сигурност на радиоактивните източници (КзП)¹⁰. Новата Директива за ОНБ на ЕС премахва това несъответствие, като приема стойностите D на МААЕ за основа на определението за ВЗРИ. Това означава, че в ЕС за източници от категории 1, 2 и 3 по МААЕ се изисква да бъдат контролирани като ВЗРИ.

Преразглеждането беше предприето, тъй като органите на няколко държави — членки на ЕС посочиха, че наличието на две различни определения за ВЗРИ на международно равнище е проблемна ситуация. Директивата за ВЗРИ и КзП на МААЕ имат сходни цели, така че следва да се прилагат за една и съща група източници. Също така, по принцип МААЕ и ЕС следва да се стремят към хармонизиране на международните стандарти.

Също така беше установено, че за много нуклиди нивата на активност от Директивата за ВЗРИ са били доста ниски, така че не всички ВЗРИ в действителност „предполагат значителни потенциални рискове за човешкото здраве или за околната среда“, както се посочва в съображенията на директивата, докато научната основа за стойностите D на МААЕ е стабилна и в известна степен съответства на действителните дози при произшествия с реални източници.

Това хармонизиране означава, че органите на държавите членки ще трябва да адаптират своите национални гранични стойности по съответен начин. Освен това, тъй като стойностите D са предимно по-високи от стойностите от Директивата за ВЗРИ ($A_1/100$), промяната означава облекчаване на изискванията за повечето нуклиди (доброволно отстраняване на някои източници на регистрите на ВЗРИ). На практика, броят на източниците, попадащи между старото и новото определение, е много малък, тъй като повечето регистрирани ВЗРИ са с активности, много по-високи от границата за активността в новата Директива за ОНБ. За 4 нуклида¹¹ новата граница за активността е по-ниска от старата граница; за тези нуклиди новата Директива за ОНБ включва по-строг регулаторен контрол.

⁷ Международна комисия по радиологична защита

⁸ Разпоредби за безопасен превоз на радиоактивен материал, изисквания за безопасност, серия Норми на безопасност, Изисквания за безопасност № TS-R-1, Международна агенция за атомна енергия, Виена, 2009 г.

⁹ Опасни количества радиоактивен материал (стойности D), (EPR-D-VALUES 2006), Международна агенция за атомна енергия, 2006 г.

¹⁰ Кодекс на поведение за безопасност и сигурност на радиоактивните източници, Международна агенция за атомна енергия, Виена, 2004 г.

¹¹ Po-210, Pu-238, Cm-244 и Am-241

Друга важна промяна в определението за ВЗРИ е, че определението сега се отнася за текущата активност, а не за активността към момента на производството или пускането на пазара. Това означава, че когато поради разпада активността на източника е намаляла под стойността D, източникът може да се отстрани от регистъра на ВЗРИ и повече не е необходимо да бъде контролиран като ВЗРИ.

Следва да се отбележи, че директивата определя минимален стандарт. Държавите членки са свободни да използват и по-ограничаващи изисквания в своите национални разпоредби.

4.3. Други промени

Промените, свързани с други източници, въведени с новата Директива за ОНБ на ЕС, отразяват опита натрупан при изпълнението на Директивата за ВЗРИ, и обратната информация от неотдавнашните събития с радиоактивни източници и замърсяване. Най-съществените изменения са изложени по-долу:

- Променени са леко определенията за закритите източници и контейнерите на източниците.
- Има нови изисквания по отношение на ситуациите със замърсяване с метали. От инсталация за рециклиране на метален скрап се изисква да уведоми компетентния орган при подозрения или информация за топене или металургична обработка на безстопанствен източник. Изисква се замърсените материали да не се използват, предлагат на пазара или погребват без участието на компетентния орган. Държавите членки насърчават създаването на системи, които да откриват наличието на радиоактивно замърсяване в метални изделия, внасяни от трети държави, на места като големи инсталации за внос на метал, и във важни транспортни възли.
- От държавите членки се изисква да гарантират, че ръководството на инсталации, в които съществува голяма вероятност да се намират или преработват безстопанствени източници, включително големи площадки за съхранение на метален скрап или големи съоръжения за рециклиране на метален скрап, както и във важни транспортни възли, ще бъде информирано за вероятността да се окажат в досег с източник. Ако е възможно работниците да се окажат в досег с източник, те трябва да бъдат информирани и обучени за визуално откриване на източници и техните контейнери, информирани за основните факти при йонизиращите лъчения и информирани и обучени за действията, които да предприемат на място в случай на откриване или подозрение за наличие на източник.
- Стандартният формуляр за ВЗРИ (приложение XIV към Директивата за ОНБ) беше подобрен чрез актуализиране на терминологията и отстраняване на несъответствия, фигуриращи в стандартния формуляр от Директивата за ВЗРИ.
- Налице са нови общи изисквания за откритите източници. Държавите членки гарантират, че се вземат мерки за поддържане на контрол върху откритите източници по отношение на тяхното местонахождение, използване и рециклиране или отстраняване. Освен това държавите членки изискват от предприятието, според целесъобразността и във възможната степен, да води регистър на откритите източници, за които е отговорно. Държавите членки изискват от всяко предприятие, което притежава открит радиоактивен източник, да уведомява своевременно компетентния орган за всеки случай на загуба, кражба, значително изтичане или нерегламентирано използване или изхвърляне.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Директивата за ВЗРИ се изпълнява добре в ЕС, макар че между практиките за изпълнение в различните държави членки на ЕС все още съществуват значителни различия. Броят на запитванията, постъпили в Комисията през годините, е нисък, което сочи, че изискванията на директивата си разбират и приемат.

Директива 2003/122/Евратом се отменя считано от 6 февруари 2018 г. с Директива 2013/59/Евратом, която включва основните разпоредби на директивата и ги хармонизира с насоките на МААЕ за радиоактивните източници. Държавите членки на ЕС разполагат с време до 6 февруари 2018 г. да транспонират новата Директива за ОНБ в своето национално законодателство. Новата директива за основните норми на безопасност представлява основно изменение на цялата правна рамка на ЕС за радиационна защита. Глави относно ВЗРИ се вписват добре в тази рамка, тъй като Директивата за ВЗРИ беше добре приета от държавите — членки на ЕС и не беше необходимо да се внасят големи промени в контролирането на ВЗРИ, макар че новата Директива за ОНБ коригира няколко недостатъци на Директивата за ВЗРИ. По-специално, постигнатото хармонизиране с разпоредбите на МААЕ поставя държавите — членки на ЕС в добра позиция, за да отговорят на изискванията както на ЕС, така и на МААЕ, относно контрола на високоактивните закрити радиоактивни източници и безстопанствените източници.

Комисията насърчава всяка държава членка, при изпълнението на задължението ѝ да транспонира новата Директива 2013/59/Евратом, да вземе под внимание съдържанието на настоящия доклад, особено набелязаните най-добри практики при изготвянето на новата редакция на националните разпоредби и насоки за безопасността и сигурността на радиоактивните източници. В серийна публикация RP 179 за радиационна защита на Комисията се дава по-подробен преглед на положението с ВЗРИ в Европа и се посочват също така и съответните мероприятия в Канада и САЩ.

Позовавания

- [1] Директива 2003/122/ЕВРАТОМ на Съвета от 22 декември 2003 г. относно контрола на високоактивните закрити радиоактивни източници и безстопанствените източници, Официален вестник на ЕС, L 346 от 31.12.2003 г.
- [2] Съобщение на Комисията, Компетентни органи, посочени в Директива 2003/122/ЕВРАТОМ на Съвета относно контрола на високоактивните закрити радиоактивни източници и безстопанствените източници, Официален вестник на ЕС, С 122/2 от 27.4.2013 г.
- [3] Съобщение на Комисията, Компетентни органи, посочени в Директива 2003/122/ЕВРАТОМ на Съвета относно контрола на високоактивните закрити радиоактивни източници и безстопанствените източници, Официален вестник на ЕС, С 347/02 от 28.11.2013 г.
- [4] Директива 2013/59/ЕВРАТОМ на Съвета от 5 декември 2013 г. за определяне на основни норми на безопасност за защита срещу опасностите, произтичащи от излагане на йонизиращо лъчение и за отмяна на директиви 89/618/Евратом, 90/641/Евратом, 96/29/Евратом, 97/43/Евратом и 2003/122/Евратом, Официален вестник на ЕС, L 13/1 от 17.1.2014 г.
- [5] Директива 96/29/ЕВРАТОМ на Съвета от 13 май 1996 г. относно постановяване на основните норми на безопасност за защита на здравето на работниците и населението срещу опасностите, произтичащи от йонизиращото лъчение — Официален вестник на ЕС, L 159, 29.6.1996 г.